

Dirk Slothouwer

(1884-1946)

Leo Pauw

Hoek Nicolaas Maesstraat - Banstraat (Foto: Gert-Jan Lobbes).

In onze reeks over de architecten van Samenwerking is het - na achtereenvolgens Lippits, Van Epen en Staal - in dit nummer de beurt aan Dirk Slothouwer, de man die het blok Frans van Mierisstraat/Banstraat/Nicolaas Maesstraat ontwierp. Zijn ontwerp werd in 1923 wisselend ontvangen. Naast lof sprak een criticus ook van 'mislukte hoeken' en een te 'kunstmatige kleur'. Smaken verschillen. Ondergetekende woonde er zestien jaar en keek elke dag met groot plezier naar die 'mislukte' hoeken en de felrode bakstenen.

Zoals we eerder schreven (SAMEN, juni 2024), was Meindert Lippits de architect van de eerste en de tweede bouw van Samenwerking. Lippits was ook, samen met Job van Epen, betrokken bij de bouw van het derde grote project, rondom de Harmoniehof. Dat Lippits

van Samenwerking de opdracht kreeg voor een volgende uitbreiding - de bouw van het blok woningen aan de Banstraat, Frans van Mierisstraat en Nicolaas Maesstraat - lag dan ook voor de hand. Wat er precies is gebeurd, is niet geheel duidelijk, maar in 1921 werd hem de opdracht afgenomen, en werd deze aan Dirk Slothouwer gegeven. Best een opvallende keus, maar daarover later meer. Wie was Dirk Slothouwer?

Dirk Frederik Slothouwer in 1926.

Geboren op Java

Dirk Frederik Slothouwer werd op 5 november 1884 geboren te Majong op Java, alwaar zijn vader (Gerardus Slothouwer) suikerfabrikant was. Zijn vader had al uit een eerder huwelijk een zoon, maar zijn eerste vrouw overleed in 1882. Nog geen twee jaar later in 1884 hertrouwde hij en uit dat tweede huwelijk werd in 1884 Dirk geboren, gevolgd door een dochter Josephine in 1886. Maar ook deze tweede echtgenote (Aleida Tollenaar) stierf, in 1887. Dirk was nog geen drie jaar oud. Na de dood van hun moeder stuurde hun vader beide kinderen

naar Nederland, waar ze werden opgevangen door de ouders van zijn overleden vrouw. Zijn vader bleef in Indonesië en overleed in 1893. Zo groeide Dirk op, bij zijn grootouders in Amsterdam, waar hij na de lagere school de vijfjarige hbs doorliep.

Vervolgens studeerde hij bouwkunde aan de Polytechnische School in Delft. In 1905 was hij een van de slechts drie bouwkundig ingenieurs die aan de, inmiddels tot Technische Hogeschool omgedoopte, opleiding afstudeerde. Na zijn studie was Slothouwer op verschillende architectenbureaus werkzaam, voordat hij zich als zelfstandig architect vestigde. In Amsterdam werkte hij korte tijd voor Jan Springer, de architect van onder meer de Stadsschouwburg, waarna hij in dienst kwam bij Johan Hanrath, de man van de prachtige villa's en grote landhuizen in Hilversum.

Vanaf midden 1907 was hij aangesteld als tekenaar bij het bouw-bureau van Van der Steur voor het Vredespaleis in Den Haag, dat tot taak had de weelderige en rijke architectuur van Louis Cordonnier uit te werken en te reduceren tot een minder kostbaar en meer realistisch plan. Van der Steur zou later de promotor van Slothouwer worden, toen hij in 1924 als eerste promovendus van de afdeling Bouwkunde de doctorstitel verwierf.

Prix de Rome 1909

Vlak na zijn afstuderen nam Slothouwer in 1906 voor het eerst deel aan de prijsvraag voor de Prix de Rome, de nog altijd bestaande, prestigieuze prijs voor architecten. Zijn ontwerp haalde het niet, maar dat belette hem niet om drie jaar later opnieuw naar de prijs te dingen. Dat ontwerp werd positief beoordeeld door de jury en hij won de begeerde gouden medaille. Door het winnen van de Prix de Rome was de aandacht op Slothouwer gevestigd. Zijn bekroond ontwerp werd zowel in Amsterdam, Den Haag als Rotterdam

18

Mary Hecksher, echtgenote van Dirk Slothouwer met zoon Dirk, rond 1916. (Foto: Stadsarchief Amsterdam).

tentoongesteld. De Prix de Rome stelde Slothouwer in de gelegenheid enkele jaren door Europa te reizen. Het doel van de prijs was namelijk om de winnaar in staat te stellen om zijn esthetisch gevoel te verfijnen door de bestudering van belangrijke buitenlandse architectonische meesterwerken. Slothouwer, die een grote belangstelling voor Griekse cultuur en bouwkunst had, reisde vervolgens drie jaar lang door Duitsland, Denemarken, Frankrijk, Italië, Griekenland en Egypte. Hij maakte veel reisschetsen en opmetings-tekeningen, onder andere van

kerken en kastelen in Denemarken en van Italiaanse *palazzi*.

De verslagen, brieven en tekeningen van zijn reizen zijn bewaard gebleven en geven een indruk van de ervaringen en interesses van de jonge Slothouwer.¹ Hij was vooral diep onder de indruk van de laatmiddeleeuwse en vroegrenaissancistische bouwwerken in Italië.

Hij verbleef ook een aantal maanden in Denemarken en liet in zijn verslagen een grote belangstelling blijken voor de wijze waarop de Nederlanders hun cultuur in Denemarken hadden weten te verspreiden. Het zou uiteindelijk leiden tot zijn proefschrift over de Nederlandse renaissance in Denemarken. Waarschijnlijk leerde hij tijdens zijn verblijf in Denemarken zijn echtgenote kennen, Mary Constance Caroline Hecksher, met wie hij in 1914 in Kopenhagen in het huwelijk trad. Ze kregen een zoon en een dochter: Dirk in 1915 en Ingeborg Marie in 1920.

Gebouw Sociëteit De Groote Club, in 1914. (Rond 1980 is op de hoek een ingang gemaakt voor een filiaal van de Rabobank). (Foto: Stadsarchief).

Zelfstandig architect

Rond 1913 vestigde Slothouwer zich als zelfstandig architect in Amsterdam en ontwierp in de jaren daarna diverse kantoren, particuliere huizen, bankgebouwen en woningbouwcomplexen. Onder andere ook de gevel van de Sociëteit De Groote Club op de hoek van de Paleisstraat en de Kalverstraat (in 1914 gereed). Vanuit de sociëteit zouden op 7 mei 1945 Duitse soldaten het vuur openen op een menigte op de Dam, waarbij enkele tientallen mensen om het leven kwamen.

1 Bergeijk, H. Van (2012). Zijn we niet allen verheugd als we weer een nieuwe reis kunnen beginnen? D.F. Slothouwer en zijn Prix de Rome reis. *Bulletin KNOB: Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond*, 111(4), 211-220.

Hoek Vechtstraat (links) – Waverstraat (Foto: amsterdamopdekaart.nl).

Hoek Banstraat (links) - Frans van Mierisstraat in 1923.
(Foto: Bouwkundig Weekblad 1923).

Samenwerking

Terug naar de Frans van Mierisstraat. Zoals gezegd was Slothouwer een opvallende keus van het bestuur van Samenwerking. Hij had op dat moment namelijk nog niet zo heel veel gebouwd. Als architectuurcriticus genoot hij toen waarschijnlijk meer bekendheid dan als architect. Misschien was het zijn (enige) bijdrage aan Plan Zuid waardoor Samenwerking besloot om met hem in zee te gaan: een U-vormig blok van 76 etagewoningen aan de Waverstraat. Slothouwer ontwierp de voorgevel, en oppervlakkig gezien is er wel enige gelijkenis met de omhooglopende hoeken van het blok aan de Frans van Mierisstraat.

21

Uitspringende ramen en voordeurpartij Frans van Mierisstraat (foto's: Gert-Jan Lobbes).

Hoe het ook zij, Slothouwers ontwerp voor het blok woningen viel in goede aarde bij het bestuur van Samenwerking. In 1923 werd het opgeleverd. De kritieken in die tijd waren - zoals in de inleiding al opgemerkt - wisselend van aard. Veel details maken het echter - naar mijn bescheiden mening - tot een heel mooi blok. In Slothouwers ontwerp vallen de omhooglopende hoekbekroningen op, de fraaie uitspringende ramen (met laddervenster die in de loop der jaren helaas zijn verdwenen, behalve in de Banstraat) en de felle oranje-rode kleur van de bakstenen. Stilistisch onbestemd, noemt Stissi het.²

² Stissi, V. (2007). *Amsterdam, het mekka van de volkshuisvesting. Sociale woningbouw 1909-1942*. Rotterdam: Uitgeverij 010.

Hoewel Samenwerking met Slothouwer niet een uitgesproken keuze voor een Amsterdamseschool-architect had gemaakt, zijn er in het woningblok wel elementen van die stroming te herkennen, zoals de

Trapportaal Frans van Mierisstraat.

cilindrische erkers en de halfronde welvingen in de gevels waar de trappenhuizen zich bevinden.

Opvallend zijn de met lood beklede erkers. Ook de ingangen zijn van kaliber. Rode deuren met zwart houtsnijwerk, omringd door zandkleurig natuursteen, naast een halfrond uitbouw-tje. Eenmaal voorbij de ingang toont zich een imposant trappenhuis, met zandkleurig natuurstenen treden, lichtgroen smeedwerk en eikenhouten leuningen. Al met al vormde en vormt het blok een fraaie toevoeging aan het bezit van Samenwerking.

Hoogleraar in Delft

Er is niet heel veel bekend over leven en werk van Dirk Slothouwer. We weten dat onder zijn leiding de Domkerk in Utrecht (van 1921 tot 1938) werd gerestaureerd. En dat hij tevens was betrokken bij de restauratie van Kasteel De Wiersse in de Achterhoek, tussen 1921 en 1925. De tekeningen die Slothouwer maakte tijdens zijn Prix de Rome-reis werden in 1911 tentoongesteld. *Voor het Bouwkundig Weekblad* bezocht Jan Gratama (de architect die als eerste de term ‘Amsterdamse school’ gebruikte en van grote invloed is geweest op de Amsterdamse architectuur begin twintigste eeuw) die tentoonstelling en karakteriseerde de tekeningen van Slothouwer als volgt: *‘Er spreekt een zekere voorname houding uit deze tekeningen; een houding, die niet direct wijst op ernstige, minutieuze bestudeering, maar toch geenszins deze uitsluit; een houding, die meer spreekt van een elegant, artistiek en*

betrekkelijk groot zien van architectuur, zoodat de teekeningen wel verre van het moeizame van vele studie-teekeningen te bezitten, de plezierige indruk wekken dat de maker op aangename wijze werkt, en, rustig zichzelf blijvend, de groote schoonheden der bewonderde monumenten beschouwt en geniet.’ Van Bergeijk, die schreef over Slothouwers Prix de Rome-reis, concludeerde: ‘Zijn blik was meer die van een schilder dan van een architect in traditionele zin.’³

Slothouwer in 1938.

Zoals gezegd promoveerde Slothouwer in 1924 aan de Technische Hogeschool in Delft. Zijn proefschrift ging over Nederlandse renaissancebouwkunst in Denemarken. Twee jaar later werd hij in Delft benoemd tot hoogleraar in de architectonische vormleer en de geschiedenis der bouwkunst. Die functie behield hij tot 1946. Hij publiceerde in verschillende tijdschriften artikelen over de architectuur in Italië en Scandinavië. En bij uitgeverij Van Campen verscheen van hem in 1928 *Amsterdamsche huizen 1600-1800*. Hij had een internationale oriëntatie,

zo blijkt uit de lijst met functies die hij in allerlei buitenlandse comités vervulde en de vele onderscheidingen die hem ten deel vielen, onder andere in Tsjechoslowakije, Zweden en Denemarken.⁴ In 1936, op 52-jarige leeftijd, verhuisde Slothouwer van Amsterdam (waar hij op het laatst in de P.C. Hooftstraat woonde, op nummer 143) naar het Lange Voorhout 30 in Den Haag. Zijn belangrijkste liefhebberijen waren etsen en muziek. Zijn woning in Den Haag vormde dan ook dikwijls het centrum van vooraanstaande musici. Dirk Slothouwer werd 62 jaar; hij overleed op 3 december 1946. Zijn echtgenote in 1971, op 84-jarige leeftijd.

³ Zie voetnoot 1.

⁴ Zie: *Persoonlijkheden in het Koninkrijk der Nederlanden in woord en beeld 1938* (digitale versie, verkregen via het Huygens Instituut: <https://resources.huygens.knaw.nl/retroboeken/persoonlijkheden/#page=0&accessor=toc&view=homePane>).